

Har alla något att berätta?
– med fokus på alternativ kommunikation

Gunilla Thunberg
DART – västra Sveriges kommunikations- och dataresurscenter för funktionshindrade

Konferens	titta	trassla	roligt	rättigheter	höst
Kul att ses!	peka	prata	många	bilder	projekt
Välkomna!	fika	visa	tråkigt	person	rum
Vilket väder!	fundera	orka	starta	karta	kö

Pekikarta Kommunikationskarnivalen 2010

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Gunilla Thunberg

- Leg logoped
- Arbetat på DART sedan starten 1988
- Doktor i Språkvetenskap, Göteborgs Universitet, med inriktning AKK-Autism
- Förälder till 20-årig ung man med autism och utvecklingsstörning

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

DART-kommunikations- och dataresurscenter

- Alla funktionshinder i alla åldrar
- Multidisciplinärt team
- Huvudman: sjukvård, sambo med SPSM
- Skola/skolpersonal stor uppdragsgivare
- Utredning och utprovning**
- Utbildning, information, handledning**
- Utveckling och forskning**

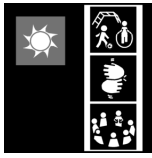

Hemsida: www.dart-gbg.org - med tips o material!

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Upplägg

- Kommunikationens och berättelsernas betydelse
- Kommunikativa rättigheter
- Att skapa en kommunikativ miljö med AKK som andraspråk där allas berättande blir möjligt

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Kommunikation = människa

- Sociala varelser – födda för att kommunicera – förutsättning för att klara oss
- Kunskapsöverföring och inläring inte möjlig utan kommunikation
- Ett måste att som pedagog prioritera fungerande kommunikation – och språk
- Stark koppling beteendeproblematik – kommunikation (förstå+uttrycka)

Berättelsernas betydelse

- Berättande – människans viktigaste sätt att föra kunskap vidare
- Vi är gjorda för att förstå och komma ihåg genom och i berättelser – kulturbärare
- Vi berättar hela tiden – 7,5 berättelser/tim – de uppstår i social interaktion – formar och stödjer minnet – och identiteten = berättelsen om mig

Har alla rätt att kommunicera?

- Vi har vår lag
- Vi har också FNs konventioner som reglerar rätt för olika grupper
- Viktiga:
 - Barnkonventionen
 - Konventionen för personer med funktionsnedsättning
 - Antogs av Sveriges riksdag 2009

FN-konventionen för personer med funktionsnedsättning

- Antagen jan 2009
- 50 artiklar, varav de 4 första reglerande, 26 sakartiklar, 20-50 genomförande
- <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/132215>

FN-konventionen för personer med funktionsnedsättning

- Flera/ de flesta av artiklarna innebär att kommunikation måste anpassas och AKK tillåtas och främjas,
- men främst kanske artikel 21 som behandlar yttrandefrihet och åsiktsfrihet och tillgång till information – i skola förstås även artikel 24 om utbildning

Artikel 21

- Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på samma villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2 (AKK räknas som kommunikation, även språk) genom

- a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionsnedsättningar

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

- B) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, **alternativ och kompletterande** kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

- C) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom internet, att erbjuda information och service tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning
- D) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet att göra sin tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt
- E) erkänna och främja användningen av teckenspråk

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Artikel 24 Utbildning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på

- full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,
- utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt
- att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

2. För att förverkliga denna rätt, ska konventionsstaterna säkerställa att

- personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,
- personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,
- skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov,
- personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt
- ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

3. Konventionsstaterna ska göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att

- underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap,
- underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt
- säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn, med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling.

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

- 4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och material för att stödja personer med funktionsnedsättning.
- 5. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR - SÄMR

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Rättigheterna mer i praktiken

- Kommunikativa rättigheter - publicerade av ASHA – amerikanska logopedförbundet tillsammans med brukarorganisationer http://www.dart-gbg.org/public/anpassningar/Ratten_att_kommunicera_bildversion.pdf Utgångspunkt i FNs skrivningar om mänskliga rättigheter.
- Lite mer konkret och detaljerat –men är inget som är antagen av riksdagen
- Har vi använt som underlag i flera projekt

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Kommunikativ miljö

- Beredskap för att kunna tillgodose de kommunikativa rättigheter och kommunicera med alla genom alla tillgängliga kanaler. Vi använder också AKK till personerna!
- Personerna - **NI** - i miljön viktigast!
- Tillgång till resurser och redskap: **kunskap** om t ex Tecken som AKK (TAKK), bilder och foton +bild- och symbolprogramvaror mm+datorstöd
- All kommunikation utvecklar språk och tal!

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

God kommunikativ miljö

(med utgångspunkt från Heister-Trygg, 2008)

- Personalen har god kompetens och förmåga att kommunicera
- Används ett tydligt och rikligt kroppsspråk
- Uppmärksammas alla kommunikativa initiativ – och olika uttryckssätt: kroppsspråk, ljud, tecken, bilder, tal....
- Kommunikation får ta tid – och omgivningen kan vänta

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

God kommunikativ miljö forts.

- Är kommunikation i centrum hela dagen – är inte bara en punkt på schemat!
- Finns kamrater med samma kommunikationssätt
- Ges riktligt med tillfällen att ta initiativ
- Ges riktligt med tillfällen till turtagning: frågor och svar!
- Är omgivningen sparsam med utfrågning!

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

God kommunikativ miljö forts.

- Omgivningen bekräftar kommunikation och uppmuntrar aktivt samspel utan att styra och korrigera
- Finns attraktiva föremål/aktiviteter tillgängliga som kan locka till kommunikation
- Varvas struktur och trygghet med oväntade händelser

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Så vad behövs – hur gör vi för att tillgodose kommunikationsrätten och skapa en kommunikativt tillgänglig miljö?

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Vi börjar med oss själva!

- Attityder och värderingar
- Kunskap och medvetenhet
 - Om rättigheter, kommunikation och AKK

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Thunberg 2014

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Tillgång till redskap&metoder - AKK

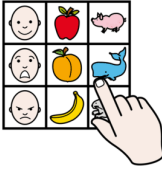
VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Thunberg 2014

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Bilder/symboler lite mer i fokus

- Kan användas av många och på många sätt
- Kräver mindre motorik än tal och tecken
- Kräver inte så mycket minne och inlärning
- Ger stöd för minne och struktur – varaktigt!
- Ger idéer och gemensamt underlag för kommunikation!

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Thunberg 2014

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

KOMPIS – Kommunikation genom Pekprat I Skolmiljö

- Utbildning: 6 tf à 1,5-2 tim
- Materialpaket: kartor i 3 olika utföranden
- Filmexempel: Kvibergsnässkolan

Länk till KOMPIS-material:
http://www.dart-gbg.org/tips_material/tm_bild_symbolmaterial/tm_bild_symbolmaterial_kompis

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Thunberg 2014

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Kvibergsnässkolan visar

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Metoder och redskap

- Tecken som AKK (TAKK)
- Visuella scheman
- Kommunikationskartor/Böcker – låg- och högteknologi (appar)
- Reda-ut-häfte
- Kommunikationspass
- Samtalsmatta

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
SÄHLSKÄRS UNIVERSITETSSJUKHUS

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Tecken som AKK

- <http://www.lul.se/sv/Landsting--politik/Verksamheter/Halsa-och-habilitering1/Utbildningar-och-kurser/Webbkurser/Tecken-som-AKK---TAKK/>

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Reda-ut-häfte

- En kommunikationsbok som ger stöd för att med hjälp av bilder kunna reda ut ett missförstånd där parterna inte förstår varandra.
- Ger stöd till verbala frågor, struktur i utfrågning och stöd för att kunna svara
- Kan användas även till personer som talar men där kommunikationsproblem ibland uppstår.

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Schema/aktivitetsstöd

- Är i första hand avsett att ge stöd för att kunna förstå vad som skall hända
- Aktivitetsstöd ger stöd för att också kunna utföra något – man ser momenten och i vilken ordning de skall utföras

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Samtalsmatta – för att berätta – tala om åsikter, värderingar, känslor

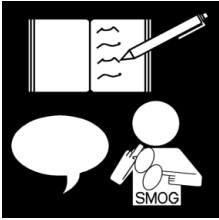

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Kommunikationspass

- Redskap för att ge information om personen, hans kommunikation och AKK – hans livsberättelse – med fokus på kommunikation

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Vilka bilder väljer man?

- Olika bilder och symboler är olika abstrakta. Det är därför viktigt att utgå från det som är lätt att uppfatta för och passar dina elever.
- Vi människor är intresserade av bilder med människor och ansikten – särskilt de vi känner!
- Avskalade bilder (ex Pictogram) är inte alltid lättare – för de flesta ger sammanhanget stöd
- Färgbilder är lättare och naturligare att tolka
- En del elever kan lära abstraktare symboler – vi bestämmer när detta är viktigt – inlärningsenergin skall länge gå till kommunikation

VÄSTRA GÖTALÄNDSREGIONEN
HÄLS- OCH VÅRDSTYRELSEN

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Symboler– konkret till abstrakt

- Naturligt föremål
- Foto
- Tecknade bilder i färg (PCS t ex)
- Miniaturföremål
- Svart-vita tecknade bilder:
 - Bliss
 - Text

(Mirenda&Locke 1993)

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
Hälsa, Rehabilitering och Utveckling

Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Symbolbanker och verktygsprogram

- Boardmaker (PCS-symboler)
- Bildfabriken
- In Print - Widgeit symbolskrift (äldre)
- www.bildstod.se
- <http://www.pictoselector.eu/> - här kan du ladda ner fria symboler
- PowerPoint (använd tabell för rutnät – du kan sedan släpa in material från t ex Picto selector eller andra foton/bilder från Internet)

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
Hälsa, Rehabilitering och Utveckling

www.dart-gbg.org

Här hittar du information om AKK:
kurser, projekt och en mängd
material att ladda ner!

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN
Hälsa, Rehabilitering och Utveckling